

Vánoce: 44. VÁNOCE a CHANUKA

Vánoce a Chanuka z pohledu ortodoxního rabína.

Vánoce

Čím je CHANUKA pro Židy - každoroční chanukové dilema

Každý prosinec přináší Židům na celém světě období zpytování a duchovní reflexe. Každý Žid (snad kromě Židů žijících v Izraeli, či jiných místech s vyšším zastoupením Židů jako je „Golder's Green“ v Londýně či Brooklyn v New Yorku) se chtít nechtít musí tak či onak zúčastnit vánočních oslav, které jsou hluboce provázány se všemi aspekty veřejného života.

Své pochopení vlastního „Svátku světél“ tak Židé hledají v konfrontaci s masivními oslavami svátku jiného náboženství, které jsou umocňovány až náruživou komercializací, jež proměnila Vánoce v něco méně křesťanského a více „pozlátkového“.

Chanuce je tak (poněkud nepřírozně a nadsazeně) vnucena role konkurenta a soupeře jednoho z nejposvátnějších křesťanských svátků kalendářního roku, který ve svém nejhlubším náboženském významu ukazuje Boží osobní a milující vztah k lidem.

Pro většinu Židů se tak Chanuka proměnila z menšího svátku (zavedeného až rabíny) v zásadní židovskou událost, která musí ukázat, že dovede soupeřit s neposvátnějšími dny křesťanství.

Mnozí Židé proto Chanuku slaví více než důležitější svátky židovského liturgického roku. Jiní přimíchávají ke slavení Chanuky vánoční tradice, aby zdůraznili to, co je oběma svátkům společné.

Na počátku...

Původ Chanuky připomíná legenda a tradice Talmudu jako oslavu Makabejského povstání proti řeckým Selelukovcům, kteří vládli ve starověkém Izraeli ve druhém století př. n. l. Staří Judejci pod

vedením hasmoneovského kněze Matatiáše a jeho pěti synů znovu dobyli Chrám v Jeruzalémě, který byl znesvěcen řeckou pohanskou bohoslužbou.

Znovuzasvěcení Chrámu umožnil zázrak – jednodenní zásoba nezbytného posvátného oleje vystačila na osm dní. Odtud pochází tento svátek, předepsaný rabíny v Talmudu.

Nejedná se tedy o biblický svátek ustanovený Bohem, proto ani chanukových tradic není mnoho. V synagoze se čtou předepsané texty a recitují se modlitby díkůvzdání. Hlavní domácí oslavou je zapalování osmiramenného svícnu (chanukije).

Pomocí „šamaše“ (služebníka), tedy deváté pomocné svíce, se každý den rozsvěcuje o jedno světlo více než den předchozí. Zatímco hoří svíčky připomínající dávný zázrak, hrají se různé hry a připravují speciální chanuková jídla. Kromě toho však žádné další speciální oslavy neprobíhají.

Rabíni tento svátek spojovali s posledním židovským státem, předcházejícím římskou okupaci, v jejímž průběhu došlo k destrukci Chrámu v roce 70 n. l.

Chanuka (odvozeno od kořene, který znamená „zasvětit“ či „dedikovat“) odrážela touhu rabínů posílit lid ve víře v Boha tváří v tvář hrozbám asimilace a zničení.

Někteří badatelé tvrdí, že skutečným záměrem bylo oslabit obdiv vůči Makabejským. Podle rabínů totiž Makabejští nakonec podlehli asimilaci, uzavírání smíšených manželství a praktikám, proti kterým zpočátku bojovali. Někteří badatelé dokonce tvrdí, že ve skutečnosti jsou to Makabejští, kdo je zodpovědný za římskou okupaci, neboť Římany pozval král Herodes I, manžel Miriam, která byla poslední královnou makabejské dynastie.

Navzdory svému původu zůstala Chanuka menším svátkem, charakteristickým rozsvěcováním světel a několika modlitbami v synagoze. Slavení Chanuky se udrželo až dodnes, a to i přes svou časovou blízkost k Vánocům, neboť podle hebrejského lunárního kalendáře připadá vždy na prosinec. Přesto poslední dvě století doznala dramatické změny.

Nový pohled na staré svátky

Malé osmiramenné svícínky s hořícími svíčkami si lidé dávali do oken a dveří svých domovů. Avšak během posledních několika století chanukija (neplést si se sedmiramennou menorou, která připomíná biblický svícen v jeruzalémském Chrámu) vyrostla v obrovský svícen vystavený v synagoze a při velkých shromážděních. Svícny z 19. století je možno si prohlédnout ve sbírkách Židovského muzea, které jsou umístěny v Maiselově synagoze.

Domnívám se, že právě toto „soutěžení s Vánoci“ vede chabadovské skupiny instalovat ve velkých městech po celém světě „největší chanukové lampy na světě“. Komerce a reklamní triky, které podemílají původní duchovní význam Vánoc pro křesťany, vstupuje i do židovského slavení Chanuky.

Mí křesťanští přátelé z řad amerického duchovenstva si často postesknou nad změnami, které „sebrali Vánocům Ježíše“, na což obvykle odpovídám povzdechem nad změnami, které z Chanuky dělají Vánoce.

Částečně za to může americká tradice inkluze, tedy snaha nenechat stát nikoho „stranou“. Ve školách se připravují hudební představení s úžasnými křesťanskými chorály s hudebním doprovodem. Úžasné interpretace křesťanských koled pocházející od skvělých klasických skladatelů znějí v našich školách a, bohužel, také v našich hypermarketech.

A tu vzniká potřeba doplnit tuto hudbu nějakou „tradiční chanukovou hudbou“. Nutnost vyrovnat se

v tomto bodu křesťanství dala sice vzniknout několika úžasným dílům (jako je např. Juda Makabejský), nicméně většina „typické chanukové hudby“ jsou dětské písničky o jasně hořících svíčkách a poskakující chanukové káče – dreidlu.

Obyčejně se snažím oponovat tomuto typickému rysu amerického veřejného života, neboť se domnívám, že skvělá hudba připomínající narození Ježíše a vše co tato událost pro křesťany znamená, by se neměla stavět naroveň s dětskými říkačkami o bramborových plackách, svíčkách a poskakující káče.

V Americe i jinde ve světě vedla zmíněná komercializace k novým a někdy poněkud zvláštním zvykům.

Vánoční dávání dárků i jeho tradiční význam se dnes některé židovské rodiny snaží překonat pořízováním dárků pro každou z osmi Chanukových nocí, neboť mnohé židovské rodiny cítí potřebu ukázat svým dětem, že Chanuka je „lepší“ než Vánoce ve stylu: křesťanské děti dostávají jeden dárek, židovské osm. Tento nový zvyk masivně podporují speciální chanukové přílohy, které jsou součástí vánočních reklamních letáků distribuovaných speciálními obchody a výrobci hraček.

V práci se dnes kromě vánočních večírků pořádají i ty chanukové a říká se jim „Season Celebrations“. Ve školách se pořádají „Seasonal Concerts“ a moderátoři v televizi na všech kanálech přejí svým divákům „Merry Christmas and Happy Chanukah“.

Křesťané i Židé jsou vystaveni masivní komercializaci i oslabení skutečného duchovního významu těchto oslav.

Navíc si dnes mnozí křesťané (a bohužel i Židé) myslí, že Chanuka je stejně důležitý svátek jako Vánoce! Přitom Judaismus zná nejen svátek, při kterém si lidé dávají dárky (Purim), ale i mimořádné duchovní svátky jako Roš ha-šana, Jom kipur, Pesach, a také šabat, které mají podobnou duchovní hloubku jako křesťanské Vánoce; jen se slaví jindy.

Znám rodiny, které své domovy zevnitř i zvenku zdobí různými věnci a stromečky, obyčejně s modrou stuhou a šesticípou „Davidovou hvězdou“, které nazývají „chanukovými stromečky“ a „sváteční výzdobou“. Neuvědomují si přitom hluboký duchovní symbolismus, který dal těmto předmětům vzniknout.

Ale ani mnozí křesťané již nevnímají duchovní význam těchto symbolů, využívaných k umělému vytváření „vánoční atmosféry“.

Nejstarší počátky tradice „vánočního stromku“ pocházejí z německého zvyku vystavovat „věčný strom“, který měl reprezentovat narození a vzkříšení Ježíšovo a symbolizovat jeho věčný život. I věnec, tradičně ze stále zelených větví a různých červených bobulí, měl symbolizovat Ježíšovu trnovou korunu a krev spojenou s jeho utrpením. Jedná se tedy o velmi důležité křesťanské symboly, které nepatří k oslavě menšího židovského svátku.

A ještě jeden pohled...

K bizarnímu spojení těchto svátků dochází ve smíšených rodinách, které slaví svátky oba. Snaha slavit svátky, které se váží k náboženství obou rodičů je obdivuhodná, avšak podle mé zkušenosti je pro děti poněkud matoucí. Každé svátky mají svůj vlastní a nezaměnitelný obsah vyplývající z kontextu daného náboženství a jeho svátků. Přesto se mnohé rodiny snaží klást na oba svátky stejný důraz, místo toho aby nechaly každý svátek zaujmout jeho vlastní pozici.

Vzpomínám si na návštěvu v jedné rodině, která si pořídila malý vánoční stromek, aby stál na stole

vedle rodinného chanukového svícnu. Hrdě mi vysvětlovali, že vánoční stromek a chanukový svícen jsou stejně vysoké a veliké, aby se vyhnuli tomu, že na jednu víru bude kladen větší důraz než na tu druhou.

Když došlo k rozsvěcování Chanukového svícnu, jejich dítě fascinovaně pozorovalo jeho jasné světlo; ten večer se zapalovaly tři světla. Později však rozsvítili onen malý vánoční stromeček s desítkami malinkatých světel kolem dokola, což pochopitelně odvrátilo dětskou pozornost od prostého chanukového svícnu k mnohem zářivějšímu stromečku. Dodnes nepochopím, kde se bere tato nevyslovená potřeba srovnávat i to, co srovnávat není potřeba.

Svátky Chanuka nejsou „židovskými Vánocemi“. Pokud jde o jejich náboženský význam, lze Vánoce snad srovnávat se svátkem Roš ha-šana či Pesach. Podle toho, co o Vánocích vím a jak jim rozumím, jsou pro křesťana poselstvím zvláštního Božího vztahu k lidem. Něčím podobným je pro Žida svátek Roš ha-šana se svým univerzalistickým tématem Boha, který je Stvořitelem světa i všeho lidstva.

Vánoce však zároveň také připomínají onu „zakládající událost“, od které se odvíjí Boží vztah ke křesťanům. Pro nás Židy je touto „zakládající událostí“ vyjití z Egypta a vysvobození z egyptského zajetí. Tak jako si křesťané během adventu a na Štědrý večer připomínají a znázorňují narození Ježíše různými rituály a zvyky, Židé si připomínají a znázorňují zaslíbené vysvobození z Egypta u sederové večeře, když jedí nekvašený chléb (Pesach).

Snad se dnes v Evropě, ba i v České Republice, můžeme poučit z této americké zkušenosti a znovu se zamyslet nad tím jak lépe zachovat skutečný význam našich zvyků a tradic, které zachováváme, nebo alespoň jak lépe interpretovat jejich proměnlivý význam tak, abychom zachovali krásu a ducha vlastní víry a konfese.

Je zapotřebí se zřeknout zcela chybně nasměrovaného a nesmyslného ducha soupeření, který podporuje komercializace Vánoc a Chanuky.

Rabíni nazývali Chanuku „Svátkem světla“. Křesťanství oslavuje Ježíše jako „Světlo světa“.

Kéž tyto svátky přinesou všem, kteří hledají Boží světlo hlubší porozumění životu i radost z něho, dále pak větší míru ocenění našich vlastních, jedinečných a smysluplných konfesí.

Rabín Ronald Hoffberg

pochází z USA, ČR působí od r. 2001 jako ortodoxní rabín (hnutí Masorti), 2009

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Česká republika](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj baptistických sborů](#)